

ELŐSZÓ

Az MTA 38 kutatóintézetet felölelő hálózata – mint tette 1994 óta folyamatosan – a 2004. évről is elkészítette éves beszámolóját mindhárom kutatási területen, a természet-, élet- és társadalomtudományok terén, két kötetben.

Az igen jó 2003. év után 2004-ben Akadémiánk költségvetési támogatásának növekedése megtorpant, s ez komoly veszélyhelyzetbe hozta a kutatói munka akadémiai színvonalának fenntarthatóságát. Tovább nőtt az intézményi gazdálkodást jelentős mértékben nehezítő, váratlan zárolási intézkedések száma, növekedett a zárolt összegek nagysága. Tovább romlott a gép- és műszerellátottság. A korábbi években kedvező tendenciájú gép-műszer korszerűségi mutató 31,3%-ra csökkent az előző évi 34,9%-ról. A nemzetközi kapcsolatok finansziális feltételei tovább zsugorodtak, szertefoszlott a 2003-ban még reális remény, hogy a központi keretből időszakosan alkalmazott, bevált fiatalok egy részének továbbfoglalkoztatására költségvetési forrás nyílik, tehát a fiatal kutatók életpálya-esélyei nem javultak.

A korábbi gyakorlatnak megfelelően a hiányzó forrásokat a nemzeti innovációs rendszernek is fontos részévé vált, ugyanakkor az alapkutatásokban hagyományosan birtokolt erős pozícióját őrző hálózat – több-kevesebb sikerrel – pályázatok útján pótolta: ismét bizonyítva, hogy képes a zömükben alkalmazott kutatási feltételeket támaszto hazai és nemzetközi pályázatokhoz alkalmazkodni. A saját bevételek 23,7%-kal növekedtek, különösen kimagaslóak a bel- és külföldről származó pályázati pénzek.

A tevékenységet jellemző konkrét számok értelemszerűen még nem tükrözik a felsorolt gondokat, mert egyrészt az említett megtorpanást némileg elfedi a 2002–2003-ban kapott többlettámogatás még érezhető jótékony hatása, másrészt a jelek szerint a nehézségek ellenére sem csökkent a kutatók alkotókedve. Az alábbi számok is dokumentálják: az akadémiai kutatók újfent és újfent fokozott erőfeszítéseket tesznek annak bizonyítására, hogy az ország adófizető polgáraitól kapott pénzt a lehető leghasznosabban igyekeznek hazánk szellemi színvonalának megőrzése érdekében felhasználni.

Intézeteinkben tovább erősödött a modern munkamegosztásban elkerülhetetlen gyakorlat szerinti nemzetközi együttműködés, hiszen egy kis ország kutatóhelyein több diszciplínában már nem található meg a legnagyobb kihívásokat jelentő programok viteléhez szükséges átfogó tudás. Az Akadémia és a különböző főhatóságok közötti megállapodások egyik legfontosabbika, az IHM-mel való együttműködés keretében a magyar GRID-rendszer kidolgozása, a tudás hosszú távú megőrzése, valamint az internet védelmi rendszerének erősítése témákban folytatódott kutatási program. Az élettudományok területén az együttműködés a magyar gabona génállomány tulajdonságait tartalmazó adatbázis kiépítésére, talajinformációs rendszer létrehozására irányult. Orvosi célú kutatásokat segít a Géntechnológiai Részleg és Genetikai adatbázis informatikai rendszerének létrehozása.

A természettudományi kutatóintézetek az előző évhez hasonló eredményes kutatómunkát végeztek. Az átlaglétszám gyakorlatilag nem változott (3214-ről 3276-ra, 1,9%), a kutatói létszám is csak 1,7%-kal növekedett, az összes kutatónak mintegy harmada (36,4%) 35 év alatti kutatóból áll.

Az összes tudományos publikáció száma 2938-ról 3042-re, mintegy 3,5%-kal emelkedett, hasonlóan a 2003. évhez, az egyes tudományterületeken azonban eltérő volt a változás. Az élettudományok területén az összes publikáció száma 792-ről 885-re, kb. 11,7%-kal növekedett, míg a matematika és természettudományoknál alig volt növekedés (2146-ról 2157-re, 0,5%). Az összes publikáción belül a külföldi folyóiratokban megjelent tudományos cikkek száma hasonló mértékben növekedett (1648-ról 1709-re, 3,7%), ugyanakkor nagyobb mértékben csökkent (18,5%-kal) a hazai idegen nyelvű folyóiratokban megjelent publikációk száma. Az összes tudományos publikáció 38,5%-a nemzetközi együttműködés keretében készült, és ez évek óta nem változik. A referált nemzetközi folyóiratokban megjelent cikkek száma gyakorlatilag nem változott (összességében 1,8%-kal növekedett), évek óta az összes publikáció közel fele (53,2%-a) tartozik a minőségi publikációkhoz. Mindez alátámasztja azt, hogy kutatóink tartják a nemzetközi tudományos életben kivívott helyüket. Az egy kutatóra jutó SCI-publikációk száma is éveken keresztül 1,0 körüli. Öröndetes, hogy emelkedett az összesített impakt-faktor szám 11,1%-kal, és a hivatkozások száma is növekedett 14,8%-kal.

A társadalomtudományi intézetek is eredményes évet zártak. Az MTA tudománypolitikai célkitűzésének megfelelően fokozott figyelmet fordítottak az égetően fontos társadalmi, gazdasági, politikai problémák tudományos feltárására, elemzésére. Az ilyen típusú kutatások kézzel fogható eredménye a *Tudomány, innováció, versenyképesség* c. kötet, amely az MTA–MEH megállapodás alapján végzett kutatások főbb eredményeit összegzi. Ugyancsak igen összefogott munka eredménye *A foglalkoztatási szint bővítésének korlátai és lehetőségei* c. mű, amely az MTA-nak a munkaügyi tárccával való együttműködése keretében 2002–2004-ben végzett kutatások megállapításait összegzi. A kötet eljutott a foglalkoztatási szervek szakembereihez. Az IHM-mel való együttműködés keretében végzett munka eredményeként jött létre a gyakorlati szakemberek által immár sűrűn használt, a hazánk és a hét szomszéd állam településszintű etnikai és interetnikus adatbázisát tartalmazó térinformatikai rendszer.

A társadalomtudományi kutatóhelyeken dolgozók átlagléttszáma gyakorlatilag nem változott (2003-ban 1063, 2004-ben 1070), ellenben ezen belül a kutatói létszám 692-ről 724-re emelkedett; közöttük a 35 évnél fiatalabb aránya majdnem 30%.

Az összes publikáció 2003. évi, imponálóan magas száma 2786-ról 2837-re, tehát 1,8%-kal növekedett. A monográfiák száma a 2003. évi 77-ről 96-ra gyarapodott, ezen belül 23 idegen nyelven látott napvilágot. Az idegen nyelven közzétett tanulmányok, kiadványok száma általában is növekedett (2003-ban 42,4%, 2004-ben 47%).

Főtitkári tevékenységem második ciklusának végén abban a szilárd meggyőződésben bocsátom útjára e két kötetet, hogy az MTA intézethálózata – minden rontó hatás ellenére is – olyan maradandó értéke a tudományos életnek, amely meghatározó módon segíti hazánkat ahhoz, hogy az Unión belül ki tudja aknázni azt a nagy lehetőséget, amely az 1867 utáni helyzettel rokonítható.

Budapest, 2005. április

Kroó Norbert